

Nr 11

*Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om
fortsatt giltighet av hembiträdeslagen den 30 juni 1944
(nr 461); givnen Stockholms slott den 29 december 1961.*

Under återopande av bilagda i statsrådet och lagrådet hållna protokoll vill Kungl. Maj:t härmed, jämlikt § 87 regeringsformen, föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till lag om fortsatt giltighet av hembiträdeslagen den 30 juni 1944 (nr 461).

GUSTAF ADOLF

Torsten Nilsson

Propositionens innehåll

Hembiträdeslagen föreslås skola i sin nuvarande lydelse erhålla förlängd giltighet till och med den 31 oktober 1965.

Förslag

till

Lag**om fortsatt giltighet av hembiträdeslagen den 30 juni 1944 (nr 461)**

Härigenom förordnas, att hembiträdeslagen den 30 juni 1944¹, vilken enligt lag den 13 mars 1959 (nr 55) gäller till och med den 31 oktober 1962, skall äga fortsatt giltighet till och med den 31 oktober 1965.

¹ Senaste lydelse av 10 § se SFS 1947:264, av 15 och 16 §§ se SFS 1953:151.

*Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 8 decem-
ber 1961.*

N ä r v a r a n d e:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden NILSSON, STRÄNG, ANDERSSON, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, JOHANSSON, AF GEIJERSTAM, HERMANSSON, HOLMQVIST.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för socialdepartementet, statsrådet Nilsson, fråga om *fortsatt hembiträdeslagstiftning* samt anför.

Hembiträdeslagen den 30 juni 1944 (nr 461) erhöll ursprungligen en till tre år begränsad giltighetstid, vilken sedermera vid fem tillfällen förlängts med tre år i sänder. Efter den senaste förlängningen, som skedde genom lag den 13 mars 1959 (nr 55), gäller hembiträdeslagen t. o. m. den 31 oktober 1962.

Med anledning av att statsmakterna således före sistnämnda tidpunkt bör taga ställning till frågan om fortsatt lagstiftning på området, har arbetsmarknadsstyrelsen verkställt utredning rörande hittills vunna erfarenheter av hembiträdeslagen ävensom rörande erfarenheterna av motsvarande lagstiftning i de nordiska grannländerna. I skrivelse den 14 november 1961 har arbetsmarknadsstyrelsen förordat, att hembiträdeslagen erhåller fortsatt giltighet t. o. m. den 31 oktober 1963 samt att en utredning företages av frågan huruvida hembiträdeslagen för tiden därefter bör få karaktär av arbetstidslag i stället för fritidslag som nu.

Jag anhåller att få till behandling upptaga frågan om förlängd giltighetstid för hembiträdeslagen.

Hembiträdeslagens huvudsakliga innehåll

Hembiträdeslagen äger tillämpning på avtal, varigenom arbetstagare åtager sig att utföra huvudsakligen husligt arbete i arbetsgivarens hushåll (1 § 1 st.). Från lagens tillämpningsområde undantages dock dels avtal, som ingås för viss sammanhängande tid understigande en månad, dels avtal, som avser mindre antal dagar i veckan än sex, och dels avtal, som icke innefattar heltidssysselsättning (1 § 2 st.). Vidare avser lagen ej

arbete, som utföres av medlem av arbetsgivarens familj eller av husföreståndarinna eller därmed jämförlig arbetsledare i hushåll, där hembitråde är anställt, eller av hushållerska eller annan, som självständigt sköter hemmet i husmors ställe (2 §).

I motsats till allmänna arbetstidslagen och övriga lagar, som reglerar de anställdas arbetstid, innehåller hembiträdeslagen inga bestämmelser om arbetstidens längd för dag, vecka eller annan tidrymd. Hembiträdeslagen ger i stället föreskrifter angående den minsta fritid, som ett hembitråde skall äga åtnjuta. Härom stadgas, att den ordinarie arbetstiden skall sluta senast kl. 19 utom för hembitråde, som uteslutande har till uppgift att sköta barn (9 §), ävensom att hembiträdet skall äga åtnjuta fridagar i minst följande omfattning, nämligen dels varannan söndag eller annan allmän helgdag av kyrklig karaktär, dels en bestämd vardag varje vecka efter kl. 14 och dels den 1 maj efter kl. 13 (10 §).

Lagens bestämmelser om fritid, vilka är av tvingande karaktär, kompletteras av föreskrifter om övertidsarbete (12 §). Endast vid vissa sjukdomsfall har hembitråde ålagts skyldighet att utföra arbete å övertid. I övriga fall förutsätter övertidsarbete att överenskommelse därom träffats mellan parterna. Avtalsfriheten är dock begränsad såtillvida, att hembitråde under 18 år ej får användas till övertidsarbete mer än sju timmar i veckan (18 §).

För allt övertidsarbete är hembiträdet berättigat till gottgörelse, som skall utgå kontant eller — om övertidsarbetet endast innefattar vakttjänst eller är föranlett av sjukdomsfall — i form av ledighet på ordinarie arbetstid. I samtliga de fall, där gottgörelsen enligt lagen skall utgå kontant, kan den dock efter överenskommelse mellan parterna utbytas mot ledighet (13 § 1 st.). Lagen saknar bestämmelser om storleken av den kontanta övertidsersättningen. Däremot föreskrives, att ledighet såsom gottgörelse för övertidsarbete skall motsvara vad som kan anses skäligt med hänsyn till övertidsarbetets art. Ledigheten får ej förläggas till tid före kl. 9 och ej utgå under kortare tid än två timmar åt gången (13 § 2 st.). Avtal, varigenom hembitråde helt eller delvis undandragits lagstadgad förmån för övertidsarbete, är utan verkan (13 § 3 st.).

I lagen regleras även vissa andra frågor än de hittills berörda, såsom angående avtalets ingående och upphörande, anställnings- och uppsägnings-tid, hembiträdets rätt till bostad och vård vid sjukdom, lönens utbetalande, betyg samt skadeståndsskyldighet. Lagen saknar bestämmelser om tillsyn å dess efterlevnad.

Tidigare överväganden

Vid de tidigare tillfällen, då spørsmålet om hembiträdeslagstiftning diskuterats, har framkommit olika uppfattningar om hur en lagstiftning av detta

slag lämpligen bör vara konstruerad. Frågan har särskilt gällt huruvida lagen bör ha karaktär av fritidslag eller av verklig arbetstidslag.

Redan vid hembiträdeslagens tillkomst övervägdes dessa båda alternativ. På sätt närmare framgår av propositionen 1944: 217 och andra lagutskottets i anledning av propositionen avgivna utlåtande nr 50 stod valet då mellan att direkt i lagen fastställa arbetstidens längd och att i lagen ange den minimifritid som ett hembitråde alltid skall äga åtnjuta. I förra hänseendet diskuterades två olika sätt för arbetstidens bestämmande: antingen en arbetstid av 8 timmar om dagen eller en till 192 timmar maximerad arbetstid under en period av fyra veckor. I båda fallen förutsattes att i arbetstiden ej skulle inräknas måltids- och andra raster samt ej heller tid, som hänförde sig till arbete som hembiträdet utförde för egen räkning. Man stannade för att ge hembiträdeslagen karaktär av fritidslag.

Innan frågan om förlängning av hembiträdeslagens giltighetstid behandlades vid 1947 års riksdag verkställde statens arbetsmarknadskommission utredning i ärendet. Kommissionen förordade härvid, att hembiträdeslagen skulle utformas såsom en arbetstidslag. Raster, måltider och arbete, som hembiträdet utförde för egen räkning, ansågs ej böra inräknas i arbetstiden. I propositionen 1947: 206 med förslag om förlängning av lagens giltighetstid med tre år uttalade föredragande statsrådet bl. a., att det var synnerligen tveksamt om en förbättrad arbetslagstiftning för hembiträdeskåren kunde tänkas ha någon nämnvärd effekt på tillströmningen av arbetskraft till yrket, och vidare att en nettoarbetstidsreglering skulle vara svår att praktiskt tillämpa på grund av det husliga arbetets natur. Andra lagutskottet hemställde i sitt utlåtande nr 38, att riksdagen måtte bifalla propositionen men i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att möjligheterna att komplettera hembiträdeslagen med bestämmelser om arbetstid måtte efter utredning övervägas. Utskottets utlåtande godkändes av riksdagen (skrivelse nr 314).

När frågan om hembiträdeslagens fortsatta giltighet ånyo blev aktuell gjorde arbetsmarknadsstyrelsen på uppdrag av Kungl. Maj:t en utredning om de då vunna erfarenheterna av lagen. Utredningen resulterade i ett förslag att lagen skulle i oförändrat skick förlängas för en tid av två år. Såsom sin principiella uppfattning uttalade emellertid arbetsmarknadsstyrelsen att hembiträdena, i likhet med de flesta övriga anställda, borde få en i lag reglerad arbetstid. Anledningen till att styrelsen likväl förordade fortsatt giltighet av den såsom fritidslag utformade hembiträdeslagen var främst följande. Enligt en norsk lag av år 1948 hade regleringen skett så, att hembiträdes ordinarie arbetstid, vari inräknades måltidsraster, ej fick överstiga 10 timmar om dagen och skulle förläggas mellan kl. 7 och 19.30. Även jämlikt den finska hembiträdeslagen av år 1949 var den ordinarie arbetstiden maximerad till 10 timmar om dagen, måltidsraster däri inräknade. Arbetstiden fick enligt den finska lagen börja tidigast kl. 6

och sluta senast kl. 19 med möjlighet för landsbygdens del att under den varma årstiden utsträcka arbetstiden till kl. 20. Enligt arbetsmarknadsstyrelsens mening innebar det norska och det därmed nära besläktade finska systemet ett nytt alternativ till frågans lösning utöver dem som tidigare diskuterats i Sverige och för vår del borde slutlig ståndpunkt icke tagas till spörsmålet om hembiträdenas arbetstid förrän man vunnit vetskap om hur lagstiftningen i de båda grannländerna verkat i praktiken. I propositionen 1950: 65 anslöt sig Kungl. Maj:t till denna uppfattning. Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle lagen förlängas t. o. m. den 31 oktober 1953. Andra lagutskottet tillstyrkte i sitt utlåtande nr 22 förslaget. Utskottsutlåtandet godkändes av riksdagen (skrivelse nr 87).

Innan frågan om fortsatt hembiträdeslagstiftning nästa gång prövades av statsmakterna verkställde arbetsmarknadsstyrelsen ånyo en utredning i ärendet. Vid denna utredning framkom, att erfarenheterna ännu ej medgav några mera bestämda omdömen om den norska och den finska hembiträdeslagstiftningens verkningar i olika avseenden. Arbetsmarknadsstyrelsen fann emellertid utvecklingen inom den husliga arbetsmarknaden i vårt land samt erfarenheterna av vår lagstiftning på detta område ge vid handen, att tiden var inne för att även i Sverige införa en arbetstidsreglering för det husliga arbetet. Härvid förordade styrelsen ett bruttoarbetstidssystem, som dock i vissa avseenden avvek från de norska och finska systemen. I propositionen 1953: 81 föreslogs under hänvisning bl. a. till arbetstidsutredningens då pågående arbete, att hembiträdeslagen skulle erhålla förlängd giltighet t. o. m. den 31 oktober 1956. Andra lagutskottet hemställde i sitt utlåtande nr 12 om bifall till propositionen. Utlåtandet godkändes av riksdagen (skrivelse nr 100).

Arbetstidsutredningen avgav sedermera ett betänkande med förslag till ny arbetstidslagstiftning och partiell arbetstidsförkortning (SOU 1954: 22). Betänkandet utmynnade bl. a. i ett förslag till allmän arbetstidslag, som i princip skulle omfatta alla arbetstagare och således även hembiträden. I fråga om metoderna för den ordinarie arbetstidens begränsning uppställdes i förslaget dels vissa huvudregler och dels en rad undantag för skilda verksamhetsområden. Beträffande det husliga arbetet innebar förslaget, att den ordinarie arbetstiden skulle regleras under en tid av två veckor i följd och härvid uppgå till högst 96 timmar samt att dygnsmaximum skulle utgöra 10 timmar utom ett dygn i veckan, då det skulle vara 11 timmar. Beträffande frågan huruvida hembiträdeslagen skulle bibehållas sedan den föreslagna allmänna arbetstidslagen trätt i kraft anförde utredningen, att hembiträdeslagen innehöll vissa bestämmelser, som närmast motsvarades av kollektivavtalsregler inom andra delar av näringslivet. Utredningen föreslog, att hembiträdeslagen efter vissa ändringar gjordes permanent. Arbetstidsutredningens förslag ledde inte till lagstiftning.

Frågan om hembiträdeslagens fortsatta giltighet prövades åter av stats-

makterna år 1956. Departementschefen förordade därvid i propositionen 1956: 10, att hembiträdeslagen tills vidare bibehölls vid sin karaktär av fritidslag och att dess giltighetstid förlängdes t. o. m. den 31 oktober 1959. Andra lagutskottet tillstyrkte i utlåtande nr 4 Kungl. Maj:ts förslag. Utskottsutlåtandet godkändes av riksdagen (skrivelse nr 86).

År 1958 gjorde arbetsmarknadsstyrelsen på Kungl. Maj:ts uppdrag en ny utredning rörande erfarenheterna av hembiträdeslagen och av motsvarande lagstiftning i de nordiska grannländerna. Av 38 tillfrågade myndigheter och organisationer, däribland samtliga länsarbetsnämnder, uttalade sig 20 för att, åtminstone tills vidare, låta hembiträdeslagen bibehålla sin karaktär av fritidslag, medan återstoden föreslog genomförande av en arbetstidsreglering för hembiträden. Beträffande förhållandena i de nordiska grannländerna inhämtade styrelsen i korthet följande. Den norska lagens bestämmelser om arbetstidens längd och förläggning hade i stort sett ej medfört några tolknings- eller tillämpningssvårigheter, vilket däremot bestämmelserna om övertidersättning gjort. Sedan 1954 var en kommitté sysselsatt med att utreda den norska hembiträdeslagstiftningen. I Finland hade vissa tolknings- eller tillämpningssvårigheter förekommit angående vilka arbetstagare som var att betrakta som hembiträden och vilket arbete som var husligt. I Danmark hade man ingen direkt motsvarighet till de övriga nordiska ländernas hembiträdeslagstiftning, men en lag om »retsforholdet mellem husbond og medhjælper» reglerade vissa anställningsfrågor som även berörde hembiträden. Arbetet pågick för omarbetning av denna lag, som var synnerligen föråldrad.

I sitt på utredningen grundade förslag uttalade arbetsmarknadsstyrelsen som sin principiella uppfattning att hembiträdesyrket borde erhålla en sådan arbetstidsreglering, att yrket i detta avseende blev i möjligaste mån likställt med andra yrken. Styrelsen ansåg en bruttoarbetstidsreglering vara att föredraga med hänsyn till de speciella förhållandena på det husliga arbetsområdet. Emellertid fann sig styrelsen inte kunna förorda genomförandet av en lagstadgad arbetstid för hembiträden vid den dåvarande tidpunkten. Styrelsen erinrade om att intresset på arbetstidsregleringens område var inriktat på den allmänna arbetstidsförkortning, som successivt höll på att verkställas och som i realiteten skulle komma att påverka även hembiträdenas arbetstid.

I propositionen 1959: 20 underströk departementschefen till en början att arbetsmarknadsrådet för hembiträden alltsedan lagens tillkomst varit sådant, att de ofta kunnat tillförsäkra sig bättre anställningsförmåner än lagen föreskrev. Under sådana omständigheter kunde det måhända falla sig naturligt att ställa frågan om någon fortsatt lagreglering på detta fält vore behövlig. Det kunde dock antagas att lagstiftningen var av stor betydelse för ett friktionsfritt förhållande mellan arbetsgivare och arbetstagare. Vid arbetsmarknadsstyrelsens utredning hade heller inte framkommit några önskemål om att avskaffa hembiträdeslagen. Beträffande frågan huru-

vida lagen borde omarbetas till en arbetstidslag uttalade departementschefen bl. a., att den övervägande uppfattningen, även bland dem som principiellt anslöt sig till tanken på en arbetstidslagstiftning på det husliga området, syntes vara att tidpunkten inte var lämplig för ett ställningstagande i denna fråga. Departementschefen förordade därför, att hembiträdeslagen i oförändrad lydelse förlängdes t. o. m. den 31 oktober 1962.

Propositionen tillstyrktes av andra lagutskottet i dess utlåtande nr 1. Utskottet erinrade om att utskottet redan år 1947 uttalade sig för en arbetsreglering för hembiträden och anförde, att förslag i ämnet kunde antagas komma att föreläggas riksdagen så snart omständigheterna medgav. Med hänsyn härtill avvisades ett motionsvis framställt yrkande om att riksdagen borde hos Kungl. Maj:t begära att förslag till arbetstidslag för hembiträden snarast framlades. Utskottsutlåtandet godkändes av riksdagen (skrivelse nr 73).

Arbetsmarknadsstyrelsens utredning

Yttranden till arbetsmarknadsstyrelsen

Arbetsmarknadsstyrelsen har — i likhet med vad som skedde förra gången frågan om hembiträdeslagens förlängning var aktuell — inhämtat yttranden från ett antal myndigheter och organisationer. Yttranden har inkommit från socialstyrelsen, arbetarskyddsstyrelsen, arbetsnämnden i Stockholm, länsarbetsnämnderna i Stockholms, Östergötlands, Jönköpings, Malmöhus samt Göteborgs och Bohus län, Stadskollegiets i Stockholm kommitté för kvinnofrågor, Svenska arbetsgivareföreningen, Svenska lantarbetsgivareföreningen, Riksförbundet landsbygdens folk, Landsorganisationen i Sverige, Tjänstemännens centralorganisation, Sveriges akademikers centralorganisation, Sveriges husmodersföreningars riksförbund, Hembiträdesföreningen i Stockholm, Fredrika-Bremer-förbundet, Folkpartiets kvinnoförbund, Högerens kvinnoförbund, Svenska landsbygdens kvinnoförbund samt Yrkeskvinnors samarbetsförbund.

Beträffande frågan huruvida hembiträdeslagen bör ha karaktären av fridagslag eller arbetstidslag förordar denna gång övervägande antalet av de tillfrågade myndigheterna och organisationerna en arbetsreglering för husligt arbete. Till förmån härför uttalar sig *socialstyrelsen, arbetsnämnden i Stockholm, länsarbetsnämnderna i Stockholms, Östergötlands och Malmöhus län, Stadskollegiets i Stockholm kommitté för kvinnofrågor, Riksförbundet landsbygdens folk, Landsorganisationen, Sveriges husmodersföreningars riksförbund, Hembiträdesföreningen i Stockholm, Fredrika-Bremer-förbundet, Folkpartiets kvinnoförbund, Högerens kvinnoförbund, Svenska landsbygdens kvinnoförbund och Yrkeskvinnors samarbetsförbund.*

Som skäl för införande av en arbetstidslagstiftning framhålles önskvärdheten av att bereda hembiträdena så långt möjligt samma villkor i arbetstidshänseende som andra arbetstagargrupper. Det framhålles som rimligt att även hembiträdena kommer i åtnjutande av den fortgående arbetstidsförkortningen, vilken i sin tur anses underlätta genomförandet av en arbetstidslag för denna kategori. Större likställdhet med andra yrken beräknas komma att leda till en ökad rekrytering av hembiträden. Den största gruppen av arbetsgivare för hembiträden torde, anføres det, numera utgöras av familjer med minderåriga barn, där båda makarna har förvärvsarbete. Det är ett allmänt såväl som enskilt intresse att kvinnor med yrkesutbildning inte på grund av brist på hemhjälp hålles borta från arbetsmarknaden. En annan grupp, vars behov av hjälp i hemmet särskilt framhålles, utgöres av det växande antalet åldringar. Bättre rekryteringsmöjligheter i fråga om hembiträden skulle göra det möjligt för åldringarna att i större utsträckning än hittills stanna kvar i sina hem, något som skulle bidra till att minska belastningen på de samhällseliga vårdinstitutionerna. Ett annat skäl som åberopas för en arbetstidslagstiftning är att yrket huvudsakligen blivit ett genomgångsyрке för unga flickor, som avser att senare söka annan anställning. Vidare framhålles, att hembiträdeslagens fritidsbestämmelser ej ger någon tillfredsställande lösning av uppkommande arbetstidsfrågor och att lagen i sin nuvarande form således ej i erforderlig utsträckning undanröjer anledningar till misshälligheter mellan parterna.

För ett bibehållande av hembiträdeslagens karaktär av fritidslag uttalar sig *arbetarskyddsstyrelsen*, som förordar att lagen med vissa modifikationer göres permanent. Som stöd för sin uppfattning anför styrelsen, att läget på arbetsmarknaden inom det husliga området medfört att hembiträdena uppnått anställningsvillkor, särskilt beträffande arbetstidens längd och antalet ledighetsdagar, som i många fall väsentligt överstiger hembiträdeslagens minimibestämmelser. En ändring av hembiträdeslagen till arbetstidslag skulle därför i stort sett endast innebära fastställande av redan tillämpad praxis. Vidare anför styrelsen bl. a., att en arbetstidsreglering förutsätter kontroll och övervakning, som torde vara svåra att genomföra utan att göra intrång på hemlivets integritet. Liknande synpunkter anføres av *Svenska lantarbetsgivareföreningen*. *Länsarbetsnämnden i Jönköpings län* är av den uppfattningen att lagen bör ha samma principiella karaktär som hittills. Även *Svenska arbetsgivareföreningen* anser, att hembiträdeslagen bör vara en fritidslag av permanent natur. Föreningen anför bl. a., att hembiträdenas arbete utföres under så skiftande betingelser att det inte lämpligen bör göras till föremål för arbetstidsreglering. Både hembiträdenas yrkesskicklighet och deras arbetsuppgifter är, framhåller föreningen, högst varierande och de arbetar dessutom i stor utsträckning utan övervakning. Enligt *Sveriges akademikers centralorganisation* bör med det arbetsmarknadsläge som nu råder för hembiträden

anställningsförhållandena regleras genom överenskommelser mellan arbetstagare och arbetsgivare utan hinder av lagstadganden. I vart fall bör någon arbetstidslagstiftning inte ifrågakomma. *Tjänstemännens centralorganisation* yttrar, att utvecklingen på ifrågavarande arbetsområde ännu ej stabiliserats. Organisationen föreslår därför, att den nuvarande hembiträdeslagen förlänges på viss tid.

Bland förespråkarna för arbetstidslagstiftning råder delade meningar huruvida nettoarbetstid eller bruttoarbetstid bör tillämpas. Med bruttoarbetstid skulle då avses att i den fastställda arbetstiden inräknas tid för matraster och andra raster samt för uträttande av egna göromål. Att frågan vållat svårigheter anges samstämmigt bero på hushållsarbetets speciella natur. Vidare pekas på behovet av barn tillsyn under tid, som en förvärvsarbetande husmor tillbringar på resa till och från arbetsplatsen. Allmänt framhålles behovet av elasticitet i bestämmelserna. Sålunda vill de, som förordar nettoarbetstidsreglering, i många fall se arbetstiden fördelad över en längre tidsperiod än en vecka.

Hembiträdeslagstiftningen i grannländerna

Rörande förhållandena på hembiträdeslagstiftningens område i de nordiska grannländerna har arbetsmarknadsstyrelsen inhämtat upplysningar från Kommunal- og Arbeidsdepartementet i Norge, finska socialministeriet samt Arbejdsdirektoratet i Danmark.

I Norge gäller alltså 1948 års hembiträdeslag, som stadgar 10 timmars bruttoarbetstid per dag. Lagen har senast förlängts t. o. m. den 31 december 1962. Den kommitté, som sedan 1954 sysslat med en översyn av hembiträdeslagstiftningen, har numera avlämnat sitt betänkande. Betänkandet, som bl. a. innehåller ett omfångsrikt statistiskt material, utmynnar i ett förslag om bibehållande av hembiträdeslagen, dock med en nedskärning av arbetstiden till 9 timmar per dag och med vissa andra ändringar.

Från Finland upplyses, att hembiträdeslagen av år 1949 med bestämmelser om 10 timmars bruttoarbetstid per dag alltså gäller samt att denna arbetstidsbegränsning i allmänhet ansetts skälig och lätt genomförbar.

I Danmark har den ovan angivna lagen om »retsforholdet mellem husbond og medhjælpere» från den 1 november 1961 ersatts med en ny lag i samma ämne. Den avser även hembiträden men är icke helt jämförbar med den övriga hembiträdeslagstiftningen i Norden, då den i huvudsak är utformad som en skyddslagstiftning för arbetstagare under 18 år.

Arbetsmarknadsstyrelsens förslag

Som bakgrund till sina överväganden lämnar arbetsmarknadsstyrelsen vissa uppgifter rörande arbetsmarknadsförhållandenas utveckling på ifrågavarande område. Styrelsen anför bl. a., att antalet anställda i husligt arbete

enligt folkräkningarna minskat under en följd av år. År 1930 uppgick antalet till 205 000, år 1940 till 158 000 och år 1950 till 95 000. Bearbetningen av 1960 års folkräkning har inte fortskridit så långt, att resultatet rörande anställda i husligt arbete föreligger, men med hjälp av uppgifter från 1958 års levnadskostnadsundersökning kan man, enligt vad socialstyrelsen uppger, beräkna hela antalet hembiträden till i runt tal 50 000. Flera orsaker ligger enligt arbetsmarknadsstyrelsens uppfattning bakom denna utveckling. Väsentligast torde vara att det husliga arbetsområdet under efterkrigstidens högkonjunktur ej kunnat konkurrera med industrin och övriga näringar om den kvinnliga arbetskraften. Arbetstiden är inte reglerad, och den som söker sig till yrket vet inte vilket mått av fritid som kan påräknas, varjämte lönevillkoren för de arbetssökande kan förefalla mindre förmånliga än inom andra yrken. Arbetstidens förläggning har också betraktats såsom obekvämt. Sammankopplingen av arbetsplats och bostad har varit en annan negativ faktor.

Utvecklingen torde enligt arbetsmarknadsstyrelsen också ha påskyndats genom hemarbetets rationalisering. Tillskottet av moderna, lättskötta lägenheter har varit större under den senaste tioårsperioden än under någon motsvarande period tidigare. Konsumtionsvanorna har förändrats med en markerad övergång till fabriksberedda livsmedel och halvfabrikat. Konfektionsindustrin har övertagit hemsömnadens roll och utvecklingen på tvättområdet har begränsat behovet av hemhjälp.

Alla rationaliseringar och förenklingar till trots erfordras emellertid, framhåller arbetsmarknadsstyrelsen, alltjämt i många hem fast anställd arbetskraft för heltidstjänstgöring. Huvudsakligen gäller det sådana hem, där husmodern har förvärvsarbete och minderåriga barn finns, samt vissa jordbrukshushåll. Aldringar, vilkas antal starkt ökar, efterfrågar vidare huslig arbetskraft i en ej obetydlig omfattning. I konkurrensen om arbetskraften synes arbetsgivarna, även om en viss ojämnhet härvidlag är märkbar, i betydande utsträckning ha anpassat anställningsvillkoren för hembiträdena till vad som gäller på arbetsmarknaden i övrigt. Bristen på huslig arbetskraft torde i hög grad ha bidragit till denna utveckling. Känndomen om hembiträdeslagen förefaller enligt styrelsens uppfattning i stort sett vara allmänt spridd. Erfarenheterna från arbetsförmedlingarna visar dock att såväl arbetsgivare som arbetstagare synes osäkra rörande framför allt fritidsbestämmelsernas innebörd.

Arbetsmarknadsstyrelsen framhåller i fortsättningen, att den primära frågan för närvarande är om arbetstiden för hembiträden skall regleras i lag eller som hittills genom avtal i varje särskilt fall. Styrelsen anför, att de yttranden som inkommit från berörda myndigheter och organisationer denna gång ger ett klart utslag till förmån för en arbetstidslagstiftning. Utredningsmaterialet utgör emellertid enligt styrelsen knappast tillräckligt underlag för ett omedelbart ställningstagande till frågan om lagstift-

ningens karaktär. Detsamma torde i än högre grad gälla den närmare utformningen av en arbetstidslagstiftning. Arbetsmarknadsstyrelsen anser därför att en mer ingående undersökning bör verkställas än som kan åstadkommas genom styrelsens försorg. Om så sker, fortsätter styrelsen, torde det bli nödvändigt att låta den nuvarande hembiträdeslagen gälla ytterligare ett år. En dylik förlängning av lagens giltighetstid skulle ej heller, såvitt styrelsen kan finna, medföra några allvarligare olägenheter för de arbetsökande inom det husliga området.

Under återopande av vad sålunda anförts hemställer arbetsmarknadsstyrelsen, att hembiträdeslagen måtte ges förlängd giltighet t. o. m. den 31 oktober 1963 samt att en särskild kommitté måtte tillsättas för utredning av frågan huruvida hembiträdeslagen för tiden därefter bör ges karaktär av arbetstidslag i stället för fritidslag.

Departementschefen

Arbetsförhållandena för hembiträden i vårt land har sedan mitten av 1940-talet varit reglerade genom en i viss omfattning tvingande lagstiftning, den alltjämt gällande hembiträdeslagen av år 1944. Denna lag, som i stort sett är oförändrad, gällde från början för en tid av tre år och har därefter vid upprepade tillfällen erhållit förlängd giltighet för tre år i sänder. Den är inte någon arbetstidslag i egentlig mening utan snarast en fritidslag med bestämmelser bl. a. om att arbetsdagen regelmässigt skall sluta kl. 19 samt att ett hembiträde skall ha rätt till ledighet varannan söndag eller annan allmän kyrklig helgdag och en bestämd vardag varje vecka efter kl. 14. Dessutom innehåller lagen vissa bestämmelser om övertid ersättning, avtals ingående och upphörande, hembiträdes rätt till vård vid sjukdom m. m.

Enligt den senaste förlängningen gäller hembiträdeslagen t. o. m. den 31 oktober 1962 och frågan om fortsatt lagstiftning på området påkallar således åter statsmakternas uppmärksamhet.

Såsom framgått av den tidigare redogörelsen är arbetsmarknadsläget sådant i fråga om arbetskraften på det husliga området, att hembiträdena ofta är tillförsäkrade bättre anställningsvillkor än lagen föreskriver. Icke desto mindre är rekryteringen till hembiträdesyrket alltjämt i avtagande. Det visar sig, att det inte är konkurrenskraftigt gentemot industrin och andra näringar. Som anledningar härtill har arbetsmarknadsstyrelsen pekat på bl. a. att arbetstiden inte är reglerad, att det är osäkert vilket mått av fritid som kan påräknas och att arbetstidens förläggning betraktas som obekvämt.

Redan i samband med hembiträdeslagens tillkomst och varje gång frågan om dess förlängning därefter varit aktuell har röster höjts för att lagen bör få karaktär av egentlig arbetstidslag i stället för fritidslag. Förra

gången lagen förlängdes uttalade sig nära hälften av de tillfrågade myndigheterna och organisationerna till förmån för en sådan omläggning, och denna inställning omfattas nu av omkring tre fjärdedelar av de tillfrågade. Av svaren framgår emellertid att frågan om hur arbetstiden för hembiträden bör regleras är svårlöst. Arbetsmarknadsstyrelsen har också i sitt förslag förklarat sig anse att det krävs en mer ingående undersökning än som kan åstadkommas genom styrelsens försorg, innan man tar ställning såväl till frågan om lagstiftningens karaktär som dess närmare utformning.

För egen del anser jag det önskvärt att rekryteringen till hembiträdesyrket stimuleras. Att fastare normer för arbetstidens reglering härvidlag skulle vara till god hjälp synes vara uppfattningen bland flertalet av de myndigheter och organisationer som arbetsmarknadsstyrelsen tillfrågat. Både de norska och finska hembiträdeslagarna innehåller också bestämmelser om arbetstidsreglering. Det är därför min avsikt att föranstalta om en utredning av hela frågan om hembiträdeslagstiftningen.

I avbidan på resultatet av utredningens arbete bör giltighetstiden för den nuvarande hembiträdeslagen förlängas. Arbetsmarknadsstyrelsen föreslår en förlängning på ett år. Jag vill dock förorda, att giltighetstiden — i likhet med vad som tidigare skett — förlänges med ytterligare tre år eller t. o. m. den 31 oktober 1965. Hinder möter inte att låta en ny lagstiftning träda i kraft före treårsperiodens utgång om resultatet av utredningens arbete skulle ge anledning därtill. Någon ändring av lagens innehåll anser jag inte böra göras under förhandenvarande omständigheter.

Departementschefen hemställer härefter, att lagrådets utlåtande över ett inom socialdepartementet upprättat förslag till *lag om fortsatt giltighet av hembiträdeslagen den 30 juni 1944 (nr 461)*, av den lydelse bilaga¹ till detta protokoll utvisar, måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Bengt Wilhelmsson

¹ Bilagan, som är likalydande med det vid propositionen fogade lagförslaget, har här utslutits.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 28 december 1961.

N ä r v a r a n d e :

justitierådet REGNER,
regeringsrådet JARNERUP,
justitieråden AF TROLLE,
BOMGREN.

Enligt lagrådet den 20 december 1961 tillhandakommet utdrag av protokoll över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 8 december 1961, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättat förslag till *lag om fortsatt giltighet av hembiträdeslagen den 30 juni 1944*.

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, föredrogs inför lagrådet av chefen för rättsavdelningen i socialdepartementet Bengt Hamdahl.

Lagrådet lämnade förslaget utan erinran.

Ur protokollet:
Birgitta Liljefors

*Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 29 de-
cember 1961.*

N ä r v a r a n d e :

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden NILSSON, STRÄNG, ANDERSSON, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, JOHANSSON, AF GEIJERSTAM, HOLMQVIST.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för socialdepartementet, statsrådet Nilsson, lagrådets den 28 december 1961 avgivna utlåtande över det den 8 december 1961 till lagrådet remitterade förslaget till *lag om fortsatt giltighet av hembiträdeslagen den 30 juni 1944 (nr 461)* och hemställer, att förslaget, som av lagrådet lämnats utan erinran, måtte jämlikt § 87 regeringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Bengt Wilhelmsson